

УДК 005.332

ЕТОМ-АНАЛІЗ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДІАГНОСТИКИ РОС (НА ПРИКЛАДІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Г.О. Зелінська, кандидат економічних наук.
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу.

© Зелінська Г.О., 2013

Стаття отримана редакцією 09.01.2013 р.

Вступ. В умовах переходу України у світовий інноваційно-інформаційний простір проблема створення високоефективної системи освітнього менеджменту набуває особливої актуальності. Існує тісний взаємозв'язок між темпами соціально-економічного розвитку соціуму та якістю надання регіональних освітніх послуг. Тому на сьогодні особливе місце в сучасній моделі розвитку освітньої системи відводиться регіональному освітньому менеджменту.

Огляд останніх джерел досліджень та публікацій. Аналіз наукових досліджень свідчить про наявність значної кількості праць авторів, що стосуються державної освітньої політики й управління освітою, зокрема це праці В. Андрієнка, Л. Антошкіної, Т. Боголіб, І. Бондар, Й. Бескида, Б. Данилишина, Д. Дзвінчука, І. Животовської, С. Зарецької, І. Ішиної, І. Каленюк, В. Кременя, К. Корсака, Е. Лібанової, В. Лугового, К. Павлюк, О. Яришко, М. Яструбського та інших. Концептуальні засади регіонального менеджменту й маркетингу в освіті висвітлено в працях С. Бандура, Д. Богині, С. Вовканича, М. Долішнього, С. Дорогунцова, С. Злупка, Т. Заяць, В. Куценко, М. Матвіїв, М. Пітюлича, С. Писаренко, Л. Семів, О. Сологуб, М. Чумаченко, Л. Шевчук, Л. Яковенко та багатьох інших. Проте досліджень з діагностики регіонального освітнього менеджменту та регіональної освітньої системи доволі небагато, а тому це питання потребує поглиблення і вивчення.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз чинників макросередовища регіональної освітньої системи (РОС) Івано-Франківської області.

Основний матеріал і результати. Важливим напрямом удосконалення процесів і процедур оперативного управління РОС є її діагностика. Тому під час розроблення та реалізації регіональної освітньої політики вкрай важливо вивчити характер впливу різних груп чинників з метою не тільки ефективного функціонування РОС, але й можливості ефективного прийняття управлінських рішень для виконання її місії. Ми запропонували підхід, в основу якого покладено аналіз макросередовища РОС, оскільки вважаємо, що воно є менш прогнозованим, а тому потребує особливого вивчення з боку регіональних органів управління освіти.

Діагностування макросередовища РОС передбачає використання так званого ЕТОМ-аналізу – матричного методу аналізу впливу загроз і можливостей (Environmental Threats and Opportunities Matrix). Формат діагностики передбачає використання груп чинників, опис компонентів, виявлення позитиву (можливості) та негативу (загрози) щодо стану функціонування РОС, а також рейтинг важливості компонента стосовно всіх складових відповідної групи чинників.

Так, серед значної кількості чинників виокремлено насамперед групу соціально-економічних, тому що компоненти, включені до неї, відображають як стан економіки регіону та фінансування освітньої системи, так і стан зайнятості населення, його соціальну структуру й соціальне розшарування тощо.

Група правових чинників відображає поєднання стану внутрішньої та зовнішньої політики держави, характер чинних законодавчих актів й правових норм. Компонентами правового чинника визнано: рівень адаптованості нормативно-правової бази до євроінтеграційних освітніх процесів, стан інвестиційної привабливості РОС, модернізація нормативно-правових та організаційно-економічних механізмів, які сприятимуть збільшенню позабюджетних надходжень до регіональної системи освіти; стан застосування державно-громадського контролю якості

надання регіональних освітніх послуг; рівень закріплення за суб'єктами РОМ права впливати на формування освітньої політики в регіоні.

Група соціокультурних чинників формує загальний морально-психологічний клімат у соціумі, спосіб і стиль життя різних прошарків населення, стан етнокультури в регіоні, рівень духовного здоров'я та культурних запитів населення регіону. Компонентами соціокультурного чинника є: сучасний рівень освіченості населення регіону; суб'єкт-суб'єктні відносини між учасниками освітнього процесу; збереження й відродження національних традицій, цінностей; гуманізація та демократизація освітнього процесу; статус науково-педагогічної професії; рівень дотримання етичних норм між людьми в процесі управління освітньою системою.

Групу екологічних чинників визначає характер екологічного середовища: стан довкілля, яке впливає на інфраструктуру об'єктів РОС (в плані будівництва НЗ), екологічну безпеку; ступінь відтворення природних багатств через однобічне споживацьке ставлення населення регіону.

Група демографічних чинників має особливий вплив на стан функціонування та розвиток РОС. Вивчення змін демографічних показників у регіоні допоможе оминати проблему наповнюваності контингентом НЗ з одного боку, і визначити кількість навчальних місць – з іншого. Компонентами чинника є рівень народжуваності, міграція населення, в тому числі освітня та інтелектуальна, урбанізація.

Вивчення впливу компонентів технологічного чинника на стан функціонування РОС сприятиме впровадженню науково-дослідної роботи в освітніх установах, вивченню та вдосконаленню досліджень пріоритетних напрямів для розбудови економіки регіону тощо. Його складовими є: сучасний рівень динаміки науково-технічного прогресу в регіоні; сучасний стан дослідницької діяльності НЗ РОС; упровадження в освітній процес нових підходів менеджменту, необхідних для ефективного функціонування РОС; рівень розвитку інформаційно-технологічної інфраструктури РОС.

Група конкурентних чинників містить ті компоненти, які формують основу конкурентоспроможності НЗ РОС: якість надання освітніх послуг; сучасний стан упровадження інновацій в освітній процес НЗ; модернізація освітньої системи; рівень володіння населенням регіону іноземними мовами; підготовка суб'єктів РОМ до сприйняття інноваційних розробок; втрата вищою освітою своєї елітарності, наявність приватного та державного секторів НЗ у структурі НЗ РОС.

Пропонуємо шкалу для оцінювання можливостей і загроз від 1 до 5, де 1 – це найменший вплив, а 5 – найбільший. Діапазон шкали вибрано 1 – 5 як найпростіший варіант сукупного впливу компонентів на рівень розвитку РОС. З метою врахування поглядів експертів та зменшення їх суб'єктивного впливу можна вносити зміни до кількості компонентів кожної з вищевказаних груп чинників. При аналізі макросередовища стану функціонування РОС було застосовано методику аналізу експертних оцінок. Для кожного окремого чинника макросередовища виділялися найбільш істотні критерії, що були внесені в опитувальники. У них експерти повинні були проставити не тільки ступінь впливу того чи іншого критерію на стан функціонування РОС Івано-Франківської області, але й тенденцію впливу цього критерію як позитивного (зі знаком «+») чи негативного (зі знаком «-»). Як група експертів виступали: керівний склад НЗ, науковці та інші суб'єкти РОМ, причетні до формування освітньої політики в регіоні.

Усього було розіслано 170 анкет, з них 103 були правильно заповнені. Найбільша кількість тих, хто взяв участь в анкетуванні, були мешканці міст Коломиї та Івано-Франківська. З метою визначення компетентності опитаних осіб було проведено аналіз якісного складу респондентів, який засвідчив, що серед опитаних найбільшу частку склали кандидати наук – 48,5%, які мають гуманітарну (43,7%), економічну (31,1%) та педагогічну підготовку (17,5%). Різностороння освіта експертів свідчить про їх об'єктивність та обізнаність зі специфікою менеджменту освітньої системи регіону.

Розпочнемо аналіз впливу чинників макросередовища на стан функціонування РОС з групи соціально-економічних.

Аналіз компонентів соціально-економічного чинника, що впливають на стан функціонування РОС, показав, що можливість її розвитку респонденти вбачають, головним чином, у платоспроможності населення регіону. Ця компонента соціально-економічного чинника

отримала – 100 балів. Оцінка інших можливостей за рахунок групи соціально-економічних чинників знаходиться в діапазоні 0 – 36 балів.

Особливу увагу в дослідженні макросередовища РОС займають загрози. Тому зупинимось на їх діагностиці докладніше. Найбільшу загрозу для розвитку РОС, судячи з опитування, являють: рівень фінансування освіти з державного та місцевого бюджетів, економічна ситуація в регіоні, рівень зайнятості населення. Діапазон балів варіює від 558-ми до 2007-ми.

Отже, основні напрями, які спроможні усунути негативний вплив загроз соціально-економічного чинника макросередовища на стан функціонування РОС, вбачаємо в здійсненні ефективного менеджменту через: створення умов для запровадження інноваційної моделі розвитку РОС; посилення аналітико-діагностичної, виконавчої та контролюючої функцій з метою здійснення освітньої місії РОС; створення тимчасових груп-команд у складі відповідних служб органів територіального управління освіти для розв'язання проблеми щодо перерозподілу фінансових потоків у розвиток тих галузей, які здатні забезпечувати економічне зростання регіону за рахунок переважаючого використання наукоємних технологій, здатних реалізовувати конкурентні переваги регіону.

Наступним екзочинником, що здійснює суттєвий вплив на стан функціонування та розвиток РОС Івано-Франківської області, є соціокультурний. Він несе для розвитку РОС Івано-Франківської області переважно позитивний потенціал (можливості). Високі бали отримали: особистісна орієнтація в освіті у поєднанні з гармонійним розвитком особистості, збереження та відродження національних традицій, цінностей, гуманізація й демократизація освітнього процесу. Основна загроза для розвитку РОС Івано-Франківської області вбачається в неprestижності статусу науково-педагогічної професії. Усунути ризиковий вплив цієї компоненти соціокультурного чинника не можна без економічної стабілізації в державі та підвищення заробітної плати науково-педагогічним кадрам. Тому організація системи РОМ має включати організаційно-мотиваційний механізм, націлений на розв'язання проблеми через чітке розмежування мотивів та нове бачення парадигми управління РОС.

Аналіз впливу демографічного чинника на стан функціонування РОС Івано-Франківської області дозволив стверджувати, що першим і найбільш значущим ризиком для розвитку РОС у цілому є зниження народжуваності та, як наслідок, різке зменшення кількості тих, хто навчається у НЗ. Цей факт може стати реальною загрозою не тільки для частини науково-педагогічного персоналу, зайнятого в НЗ РОС унаслідок скорочення обсягу навантаження, але й закриття НЗ через відсутність тих, хто міг би в них навчатися. Зниження кількості народжених у період 1990 – 2010 років спричиняє також вікову деформацію населення регіону (збільшення кількості людей непрацездатного віку та зменшення кількості молодого покоління, здатного до навчання). Тож не дивно, що саме компонента «низький рівень народжуваності» отримала найбільше балів з боку загроз на стан функціонування РОС (1080 балів). Цікавим для розвитку РОС є розподіл думок опитаних стосовно можливостей та загроз компоненти «міграція населення». З одного боку, респонденти вбачають у ній можливість для розвитку РОС, з іншого – загрозу. Якщо говорити про трудову міграцію населення як ознаку національної загрози державі, то це негатив, невід'ємним її атрибутом є втрата ціннісних орієнтирів молодого покоління. Проблема соціального сирітства стає першочерговим питанням, перекладеним для вирішення із соціального інституту «сім'я» на інший – «навчальний заклад». Не так однозначно розподілилися думки опитаних щодо освітньої та інтелектуальної міграції. Якщо думки експертів (стосовно можливостей і загроз) майже поділилися навпіл стосовно освітньої міграції, то в інтелектуальній міграції опитані вбачають значний ризик для розвитку РОС (кількість балів, відданих за цю компоненту як розвиток, склала 320, натомість кількість ризикових балів склала втричі більше – 1009). Тому владним структурам на державному та регіональному рівнях слід проводити виважену освітню політику, виокремивши в ній окремо нішу для РОМ, здатного стати своєрідним буфером між міграцією населення, отриманими знаннями та працевлаштуванням на ринку праці.

Наступний крок – аналіз екологічного чинника та впливу його компонент на стан функціонування РОС Івано-Франківської області. Слід відмітити, що думки опитаних повністю зійшлися на тому, що загроза несприятливого екологічного стану є штопором розвитку РОС. Організація системи РОМ у вирішенні безпечного довкілля повинна зайняти особливе місце в частині геопросторових функцій (місця, простору, часу) та планування інфраструктурних об'єктів та мереж РОС. Найперше, сказане стосується будівництва навчальних закладів. Тут організація РОМ має враховувати конфігураційні форми опорного каркасу території (наприклад особливості

поселенської структури населення). Зростає роль інформаційної, комунікаційної, культурної функцій РОМ, здатних у поєднанні з екологічним менеджментом через навчання формувати екологічну культуру людини, стати передумовою збалансованого розвитку регіону.

Розвиток РОС неможливий без належного нормативно-правового забезпечення. Як засвідчує аналіз державних освітніх документів (законів, розпоряджень і т.п), процеси демократизації українського суспільства потребують від органів державної влади якісно нових механізмів формування менеджменту всіма рівнями, видами й компонентами вітчизняної освітньої системи на локальному, регіональному і загальнодержавному рівнях. Тому наступна група чинників макросередовища РОС, які аналізувалися, – правові. Однозначно можна стверджувати, що законодавча база в освітній сфері регламентує діяльність НЗ освітньої системи регіону та пов'язаний з нею менеджмент. Виявлені загрози від дії групи правових чинників на стан функціонування РОС Івано-Франківської області дозволяють констатувати, що причини нестабільності в державі зумовлені не стільки політичними, скільки економічними чинниками. Наслідком нестабільності економічної ситуації є соціальна поляризація, що призводить до негативного соціального напруження. Тому до першочергових завдань регіональних органів управління освіти в частині вдосконалення правового поля ми віднесли б: створення умов для розвитку громадянського суспільства; створення дієвого організаційно-фінансового механізму, націленого на виконання управлінських рішень щодо розвитку РОС; посилення контролюючої, адміністративної та виконавської функцій організації системи РОМ, з метою своєчасного реагування й прийняття управлінських рішень у РОС, усунення їх недоліків.

За результатами аналізу групи технологічних чинників бачимо, що найбільший потенціал розвитку в освітній системі регіону несе компонента інноваційного розвитку, а саме: розроблення освітніх проектів і програм у науково-технічній сфері (кількість отриманих балів цієї компоненти склала понад 1000). На наше переконання тільки інноваційний розвиток РОС дасть змогу впроваджувати в освітній процес передові технології, зробіть конкурентоспроможності НЗ. Аналіз основних загроз впливу технологічного чинника макросередовища на стан функціонування РОС Івано-Франківської області свідчить про недостатній рівень упроваджуваних новацій в освітній процес навчальних закладів РОС. Із викладеного вище доходимо висновку, що державні та регіональні органи влади повинні здійснювати активну інноваційно-інвестиційну політику в освітній сфері. Джерелом розвитку РОС має стати нове бачення місця РОМ в управлінні освітньою системою та впровадження в освітній процес управлінських та педагогічних інновацій, здатних нейтралізувати дію загроз, визначених опитуваними. Сприяти впровадженню інновацій у РОС можна тільки через призупинення втрат наукового потенціалу регіону, омолодження наукових кадрів; налагодження взаємозв'язку науки й виробництва; здійснення структурної та технологічної модернізації РОС; підвищення міжнародного рейтингу наукових розробок і вітчизняних наукових видань; закріплення на законодавчому рівні документів, у яких зафіксовано випереджувальну роль науки, створення інформаційно-аналітичної системи моніторингу науково-технічної діяльності в Україні тощо.

І насамкінець аналіз впливу групи конкурентних чинників на стан функціонування РОС Івано-Франківської області показав, що високі значення загроз за цим чинником отримали такі компоненти: втрата вищою освітою своєї елітарності, низький рівень володіння населення регіону іноземними мовами, якість надання освітніх послуг. Тому прийняття управлінських рішень стосовно РОС має бути спрямоване на досягнення генеральної мети РОС – не тільки навчити, але й сформувати гармонійну особистість, яка була б конкурентоспроможності та адаптованою до ринкового середовища.

Висновок. Таким чином, дослідження й виокремлення загроз чинників впливу макросередовища на стан функціонування РОС за допомогою ЕТОМ-аналізу, дають підстави пропонувати територіальним органам освіти і науки таке:

1. Вивчити результати аналізу, які б слугували підґрунтям при розробленні стратегічного плану розвитку освіти в регіоні. Організація такої вимагає відповідного організаційно-методичного забезпечення.

2. Реалізація роботи з досягнення конкурентоспроможності РОС потребує необхідності та доцільності використання нових методів і технологій менеджменту процесами перетворень РОС у сучасній соціально-орієнтованій територіальній системі господарювання з дотриманням концепції сталого розвитку. Запропоновано нову парадигму управління, яка розглядає систему РОМ як систему бізнес-процесів, на основі передбачення змін і прийняття гнучких негайних рішень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бутко, М.П. Регіональні особливості економічних трансформацій в перехідній економіці / М. П. Бутко. – К.: Знання України, 2005. – 476 с.
2. Гаєвська, Л. А. Теоретичні засади інноваційності регіональної системи управління освітою [Електронний ресурс] / Л. А. Гаєвська. – Режим доступу: <http://www.intkonf.org/kandpedn-gaevska-la-teoretichni-zasadi-innovatsiynosti-regionalnoyi-sistemi-upravlinnya-osvitou>.
3. Касянова, О. Експертиза регіональної системи освіти на засадах: сталого розвитку / О. Касянова // Теорія та методика управління освітою. – 2010. – №3 [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/ejournals/ttmuo/2010_3/10kaspsd.pdf.
4. Максимов, В. В. Экономический потенциал региона (анализ, оценка, использование): моногр. / В. В. Максимов. – Луганск: Изд-во Вос-точноукраинского национального университета имени В. Даля, 2002. – 360 с.
5. Патора, Р. Розвиток вищих закладів освіти на засадах маркетингу / Р. Патора // Вісник НУ «Львівська політехніка». – 2001. – № 416. – С. 93-104.

УДК 005.332

Зелінська Галина Олексіївна, кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри організації праці і виробництва Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. **ЕТОМ-аналіз як інструмент діагностики РОС (на прикладі Івано-Франківської області)**. Діагностовано РОС Івано-Франківської області через вплив чинників макросередовища. Аналіз запропоновано здійснювати за сімома групами чинників макросередовища РОС, що дасть змогу своєчасно прийняти управлінські рішення з нейтралізації існуючих загроз на стан її функціонуванню.

Ключові слова: регіон, чинники, регіональний освітній менеджмент, регіональна освітня система, ЕТОМ-аналіз.

УДК 005.332

Зелинская Галина Алексеевна, кандидат экономических наук, доцент, заведующий кафедрой организации труда и производства Ивано-Франковского Национального технического университета нефти и газа. **ЭТОМ-анализ как инструмент диагностики РОС (на примере Ивано-Франковской области)**. Диагностирован РОС Ивано-Франковской области через влияния факторов макросреды. Анализ предложено осуществлять семью группами факторов макросреды РОС, что позволит своевременно принять управленческие решения по нейтрализации существующих угроз на состояние ее функционированию.

Ключевые слова: регион, факторы, региональный образовательный менеджмент, региональная образовательная система, ЕТОМ-анализ.

UDC 005.332

Zielinska Galina, PhD, Associate Professor, Head of the Department of Labour and Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas. **Assuring analysis as a diagnostic tool ROS (for example, Ivano-Frankivsk region)**. Diagnosed ROS Ivano-Frankivsk region due to the influence of macro factors. Analysis suggested to carry out the seven groups of factors macro ROS, which will allow time to take management decisions to neutralize threats to the existing state of its operation.

Keywords: Region, factors, regional educational management, regional educational system, assuring analysis.